G. IBRĂILEANU, EMINESCOLOG*

DE

AL. TEODORESCU

În istoria oricărei literaturi există scriitori reprezentativi, uneori fără concurenți, a căror creație poate fi identificată cu năzuințele cele mai profunde ale concetățenilor lor, cu întreaga viață spirituală a națiunii în mijlocul căreia s-au născut și a căror influență s-a exercitat aproape tiranic asupra posterității. Homer, Dante, Shakespeare, Cervantes, Goethe, Hugo, Tolstoi, Eminescu nu mai solicită o mențiune privind naționalitatea, simpla enunțare a numelui fiind suficientă pentru a preciza poporul căruia îi aparține fiecare dintre ei și pe care-l reprezintă în conștiința umanității. Cunoașterea operei acestor titani tentează evident pe cercetătorii străini, dar devine aproape o obligație profesională pentru istoricii și criticii literari autohtoni. Cel mai de seamă eminescolog român scria: „Specialitatea în Eminescu nu există, din punct de vedere critic, obligativitate da..."[1]. În cei o sută de ani de exegeză eminesciană este dificil de întîlnit o autoritate în istoria criticii noastre literare, de la Maiorescu încoace, care să nu fi scris măcar un studiu despre Eminescu.

În seria inaugurată de conducătorul spiritual al „Junimii" se înscriu astfel C. Dobrogeanu-Gherea, N. Iorga, M. Dragomirescu, E. Lovinescu, Tudor Vianu, Vladimir Streinu, D. Caracostea, D. Popovici, Perpessicius, G. Călinescu, iar dintre contemporani I. Negoițescu, Matei Călinescu, Eugen Simion ș.a. Încercarea de a contribui la cunoașterea vieții și operei celui mai mare poet român constituie un fel de viză pentru intrarea în tagmă, un examen prin care se verifică nu numai capacitatea cri-

* Textul de față reprezintă dezvoltarea comunicării prezentate la sesiunea organizată de Academia R. S. România, Secția de științe filologice, la 25 mai 1971, cu prilejul împlinirii a o sută de ani de la nașterea lui Ibrăileanu.

[1] G. Călinescu, *Ulysse*, EPL, 1967, p. 250.

tică, ci și adeziunea la universul spiritualității românești. G. Călinescu, constatînd lipsa unor sinteze demne de valoarea operei respective, afirma: „...dacă m-am încumetat să scriu despre Eminescu, nu mi-am închipuit de loc că mă specializez, ci numai că fac ceea ce trebuie să facă orice tînăr critic român spre a-și da examenul de doctorat scriitoricesc“ [2].

Între cei care au ilustrat cu strălucire și competență exegeza eminesciană se înscrie și G. Ibrăileanu, creatorul și conducătorul celei mai importante reviste românești de cultură de la începutul secolului nostru, mentorul respectat, aproape divinizat, al unei impresionante pleiade de scriitori, profesorul care a insuflat multor promoții de studenți dragostea pentru destinul vieții și pentru valoarea operei nemuritorului poet, militantul care a apărat cu fermitate principiile umanismului, ale demnității cetățenești și scriitoricești. Ipostaza de eminescolog a lui Ibrăileanu a străbătut etape diverse, de la adeziunea sentimentală din tinerețe la dezbaterea ideologică a poziției politice și sociale a poetului, la cunoașterea complexității operei de către istoricul literar al secolului al XIX-lea, la specialistul interesat de valoarea intrinsecă a operei literare, de modalitățile artistice ale expresiei, pînă la editorul avizat, cunoscător al laboratorului de creație eminescian. Concretizarea acestei permanențe din activitatea criticului o aflăm în totalitatea contribuțiilor sale la cunoașterea, analizarea și publicarea poeziei lui Eminescu [3].

---

[2] G. Călinescu, *op. cit.*, p. 248.

[3] De-a lungul celor patru decenii G. Ibrăileanu a publicat următoarele studii privind viața și opera lui Eminescu:

— Verax [G. Ibrăileanu], *Eminescu judecat și condamnat de D. Aron Densusianu în Revista Critică literară*, „Evenimentul literar“, nr. 33, 34 și 36 din 1, 8 și 22 august 1894.

— Un sociabil [G. Ibrăileanu], *Eminescu și Coșbuc*, „Lumea Nouă“, nr. 180, din 15 mai 1896.

— G. Ibrăileanu, *Curentul eminescian*, „Noua revistă română“, nr. 36 din 15 iunie 1901.

— G. I. [G. Ibrăileanu], *Radu Sbiera, Poezii*, „Viața românească“, an. II, nr. 1 din ianuarie 1907, reeditat în volumul *Scriitori și curente*, Iași, 1909, sub titlul *O prelucrare a lui Eminescu: Radu Sbiera.*

— G. Ibrăileanu, *Evoluția spiritului critic (Eminescu și socialiștii)*, „Viața românească“, an. III, nr. 5 (mai), 1908, devenit în volumul *Spiritul critic în cultura românească*, Iași, 1909, capitolul *Evoluția spiritului critic — Critica socială extremă: Eminescu.*

— P. Nicanor et Co. [G. Ibrăileanu], *Două comemorări: Kogălniceanu și Eminescu*, „Viața românească“, an. VI, nr. 10 (octombrie), 1911.

— G. I. [G. Ibrăileanu], *Quelque poèsies de M. Eminescu*, „Viața românească“, an. VI, nr. 10 (octombrie), 1911.

— P. Nicanor et Co. [G. Ibrăileanu], *Eminescu și idealul național*, „Viața românească“, an. X, nr. 5—6 (mai-iunie) 1915.

— G. Ibrăileanu, *Mihail Eminescu*, „Însemnări literare“, nr. 19 și 20 din 22 și 29 iunie, 1919, reprodus în *Note și impresii*, Iași, 1920.

— G. Ibrăileanu, *Pe lîngă plopii fără soț*, „Viața românească“, an. XII, nr. 10 (decembrie) 1920, reprodus în volumul *Scriitori români și străini*, Iași, 1926.

Preocuparea criticului pentru opera poetului este constantă și crește, se diferențiază o dată cu trecerea anilor, devenind în ultima perioadă a vieții dominantă, absorbindu-l integral. Mai toate bilanțurile asupra bibliografiei eminesciene de pînă la 1930 au remarcat preponderența cercetărilor de amănunt, legate de biografia poetului mai cu seamă, și numărul extrem de redus al studiilor de analiză asupra operei, ca sinteză creatoare unică pe plan național și de certă valoare universală: „Eminescu — scria Călinescu — este la noi această sinteză între finit și infinit, și un critic fără judecăți despre el nu este un critic" [4].

Un studiu care-și propune ca obiectiv aportul lui Ibrăileanu la cunoașterea operei lui Eminescu nu poate evita comparația cu stadiul anterior, contemporan lui și ulterior al cercetărilor în acest domeniu. O schițare doar a contribuțiilor sale ne dă dreptul să-l considerăm pe criticul „Vieții românești", cel puțin pentru primele trei decenii ale secolului nostru, drept cel mai de seamă eminescolog român, care a întreținut o epocă întreagă cultul pentru opera marelui poet [5].

Pînă la ipostaza de editor, interesul său pentru opera poetului a descris o curbă ascendentă, al cărei punct de plecare stă sub zodia eminescianismului generației de după 1880, subjugată de tragismul vieții poetului. Această dominație era așa de puternică încît sub vraja ei au căzut nu numai poeții contemporani neangajați, ci chiar artiștii cuceriți

— G. Ibrăileanu, *Edițiile d-lui Lovinescu: Geniu pustiu*, „Viața românească", an. XIV, nr. 5 (mai), 1922, reprodus cu titlul *Eminescu „Geniu pustiu"* în volumul *Scriitori români și străini*, Iași, 1926.

— P. Nicanor et Co. [G. Ibrăileanu], *Tot Eminescu*, „Viața românească", an. XVI, nr. 11 (noiembrie), 1924.

— P. Nicanor et Co. [G. Ibrăileanu], *Eminescu în străinătate*, „Viața românească", an. XVII, nr. 5—6 (mai-iunie), 1925.

— P. Nicanor et Co. [G. Ibrăileanu], *Făt-Frumos din lacrimă*, „Viața românească", an. XVIII, nr. 1 (ianuarie), 1926.

— P. Nicanor et Co. [G. Ibrăileanu], *„Postume"* de Eminescu, „Viața românească", an. XVIII, nr. 12 (decembrie), 1926.

— G. Ibrăileanu, *Edițiile poeziilor lui Eminescu*, „Viața românească", an. XIX, nr. 1 (ianuarie), 1927, an. XX, nr. 2 (februarie) și nr. 3 (martie), 1928; an. XXI, nr. 5—6 (mai-iunie), 1929 cu subtitlul *Ediția d-lui Lovinescu*.

— G. Ibrăileanu, *Eminescu (Note asupra versului)*, „Viața românească", an. XXI, nr. 9—10 (septembrie-octombrie), 1929, reprodus împreună cu 4 anexe *(O fază de tranziție, Date biografice, Mai am un singur dor este o... compilație?* și *Kamadeva)* în volumul *Studii literare*, București, 1930.

— G. Ibrăileanu, *Poeziile lui M. Eminescu*, „Adevărul literar și artistic", an. IX, nr. 484, din 16 martie 1930 (Reproduce articolul din „Însemnări literare", 1919 și *Note și impresii* 1920).

— M. Eminescu, *Poezii*, ediție alcătuită [și cu prefață] de G. Ibrăileanu, București, editura „Națională S. Ciornei", 1930.

— G. Ibrăileanu, *Ediția poeziilor lui Eminescu*, „Adevărul", an. 43, nr. 14.235 din 24 mai 1930.

— G. Ibrăileanu, *G. Călinescu, Viața lui Eminescu*, „Adevărul literar și artistic", an. XI, nr. 619 din 16 octombrie 1932.

[4] G. Călinescu, *op. cit.*, p. 249.

[5] Vezi Al. Piru, *G. Ibrăileanu (viața și opera)*, EPL, 1967, p. 167.

de ideologia socialistă. Epigonismul generației post-eminesciene, de maximă adeziune, și sociologismul pe care i l-a imprimat apartenența politică din ultimul deceniu al secolului trecut fac obiectul și se fac simțite în același timp atît în articolul *Curentul eminescian,* în cursul de *Istoria literaturii române moderne — Epoca Eminescu,* cît și în sinteza *Spiritul critic în cultura românească,* a căror valoare, din perspectiva criticii literare, este mai mult ideologică și cultural-istorică. Tot din această perioadă este de reținut opoziția față de postumele pe care, după predarea manuscriselor lui Eminescu, de către Maiorescu, Academiei Române, începuseră să le publice Chendi, Hodoș și Scurtu. Această rezistență față de opera nepublicată și, deci, nerevăzută de către poet a fost invocată ori de cîte ori se intenționa contestarea criticului.

Etapa în care dimensiunea de comentator al operei lui Eminescu a înregistrat cele mai solide contribuții este inaugurată de articolul comemorativ *Mihail Eminescu,* publicat în „Însemnări literare" (1919), cu prilejul împlinirii a trei decenii de la moartea poetului, se continuă cu analizele *Pe lîngă plopii fără soț (considerații tehnice)* și *Eminescu (note asupra versului),* cu ampla dezbatere însoțită de mici monografii asupra antumelor și de rectificări rămase valabile pînă astăzi, pe care o constituie studiul *Edițiile poeziilor lui Eminescu* și se încheie cu ediția scoasă în 1930, la Editura „Națională S. Ciornei".

Cu toate că obiectul comunicării de față nu este analiza întregii contribuții a lui Ibrăileanu la studiul operei lui Eminescu, ci doar a unui aspect, și anume al aceluia de editor al poetului, nu sînt excluse unele comentarii care tind la reevaluarea unor poziții, la înțelegerea fără prejudecăți a unor intervenții. A fost pomenită anterior rezistența lui Ibrăileanu față de publicarea postumelor. O primă precizare care se impune este aceea privitoare la dificultatea definirii postumelor, a delimitării acestora de variante și exerciții de atelier poetic, explicabile în faza cunoașterii superficiale a întregului fond de manuscrise, a interdependenței peste timp a diferitelor proiecte. Dar, și în aceste condiții, atitudinea criticului nu poate fi acceptată, chiar dacă i s-ar putea găsi o explicație. Aceasta nu înseamnă însă că toți cei care au apreciat inedite din caietele poetului au sesizat faptul că prin publicarea marilor poeme rămase în manuscris nu numai că se îmbogățesc temele de bază ale lirismului eminescian, ci se modifică structural întreaga concepție despre universul său poetic, pe care postumele îl confirmă infinit mai bogat și certifică prezența unui poet de o incontestabilă dimensiune universală, cu parametrii unor vaste și halucinante viziuni cosmice și mitice, unice, singulare chiar în lirica lumii. De altfel, dacă ar fi să încercăm o explicație, opoziția față de operele care nu s-au bucurat de o ultimă verificare a autorului nu trebuie considerată curioasă, iar promotorii nu pot fi acuzați de incapacitate critică, deoarece principiile care dominau atunci critica literară și pe editori erau acelea ale retoricii și poeticii clasice. Opinia curentă din critica literară considera că prin folosirea unui fragment dintr-un vast poem, prin autonomizarea și

publicarea acestuia, compoziția inițială devine inutilizabilă. Adevărata perspectivă asupra postumelor ne-a fost dată de abia după apariția monografiei lui G. Călinescu asupra operei lui Eminescu : „Murind cu spiritul la treizeci și trei de ani, Eminescu a lăsat o operă alcătuită dintr-un volum de poezii și puțină proză, făcînd impresia a fi voit să cultive îndeosebi poemul scurt. Dar răsfoirea manuscriselor sale ne dezvăluie un Eminescu plănuind mari compoziții lirice și dramatice, un poet cu năzuința grandiosului și organicului ca și Goethe" [6]. Manuscrisele poetului nu reprezintă doar un depozit în care s-au adunat resturile, formele primare ale poeziilor definitivate, proiecte abandonate din cauza valorii lor necorespunzătoare ori a intervenției unei conștiințe artistice superioare, ci, măcar în parte, cuprind creații autonome, de valoare formală apropiată de a antumelor, dar cu un univers infinit mai bogat, mai profund, la care poetul în scurta și zbuciumata sa existență n-a mai avut răgazul, și poate nici curajul, să mai revină pentru a le transforma, prin șlefuire, în capodopere. Nici Ibrăileanu și nici alții dintre exegeții operei poetului n-au sesizat valoarea inestimabilă a acestor poeme nedesăvîrșite ca formă și n-au acordat creditul cuvenit unei noi și nebănuite dimensiuni a poeziei eminesciene. Începînd cu Maiorescu s-a încetățenit convingerea că arhiva oricărui scriitor conține doar variante prime neizbutite, planuri abandonate din rațiuni estetice. Nu trebuie să neglijăm nici faptul că cercetarea manuscriselor și mai cu seamă publicarea lor postumă erau cotate drept un fel de indiscreție, o intervenție insolită în intimitatea scriitorului, cum nu putem ignora atmosfera unei epoci, nivelul general al publicului cititor, evident mai puțin receptiv și evoluat, căruia cel mai reprezentativ poet național trebuia să i se prezinte într-o formă accesibilă. Și totuși o cercetare atentă a textelor criticului, care contesta vehement dreptul postumelor de a figura într-o ediție de largă circulație, descoperă, fără dificultate nu numai convingerea sa că această parte a operei poetului nu trebuie refuzată, ci relevă chiar utilitatea cunoașterii acesteia de către istoricii și criticii literari. În acest sens, Ibrăileanu demonstra amănunțit care sînt avantajele pe care le prezintă studierea postumelor pentru cunoașterea psihologiei poetului. Astfel, numai din parcurgerea poeziilor din tinerețe (editate sau inedite, dar considerate ca nereprezentative pentru creatorul *Luceafărului*), ne putem da seama de influența exercitată de înaintașii scrisului românesc asupra lui Eminescu, iar trecerea de la o etapă la alta în istoria literaturii române pare mai puțin spectaculoasă. În tabloul pe care-l oferă manuscrisele se întrevăd și momente de lumină în existența poetului, se manifestă o puternică trăsătură de umor, ceea ce reprezintă, după expresia criticului, „dovada unei forțe vitale care rezistă pesimismului" [7], iar prin această particularitate, „În pesimismul lui Emi-

[6] G. Călinescu, *Opere*, 12. *Opera lui Mihai Eminescu*, EPL, 1969, p. 9.
[7] G. Ibrăileanu, *Scriitori români și străini*, I, EPL, 1968, p. 110.

nescu este, cum s-ar zice, o lacună" [8]. Cel mai de seamă cîştig pe care ni-l aduce publicarea postumelor rămîne însă — după Ibrăileanu — cunoaşterea laboratorului de creaţie al poetului : „O importanţă deosebită — scrie „contestatarul" — au postumele pentru luminile ce aruncă asupra compoziţiei lui Eminescu.

Ele ne fac să asistăm la chinurile creaţiei marelui nostru poet — indiscreţie desigur, dar foarte utilă pentru cunoaşterea mai adîncă a lui Eminescu. Şi ce departe sîntem, după ce comparăm aceste postume cu poeziile lui definitive, de naiva concepţie că un poet compune ca un halucinat, într-un moment de supremă inspiraţie. Postumele, şi încă mai bine cele nepublicate, ne arată un om veşnic în căutarea formei tot mai perfecte... Iar toate acestea, la un loc, ne arată înalta conştiinţă artistică a lui Eminescu, ne arată cum, prin acest om, literatura românească a făcut o evoluţie enormă" [9].

Pare greu de crezut că asemenea aprecieri aparţin celui care se opunea publicării acestui aspect din opera poetului. Pot fi reţinute în sprijinul „denigratorului" şi subtilele analize ale drumului creaţiei eminesciene, plecînd de la formele aflate în manuscrise pînă la cele prezente în antume. S-ar putea conchide că opoziţia se explică mai degrabă prin demonul polemic şi demonstrativ al criticului, prin faptul că, în lăudabila intenţie de a restabili adevărata fizionomie a antumelor, concurenţa postumelor părea să-l stînjenească.

Între cei care i-au contestat capacitatea de a analiza opera lui Eminescu, o poziţie singulară, prin violenţa negaţiei, prin excesiva tendinţă minimalizatoare şi denigratoare, o ocupă Pompiliu Constantinescu. O consecvenţă în această aprehensiune ar fi fost mai de înţeles. Pare puţin probabil că atacul împotriva lui Ibrăileanu este izvorît doar „din neînţelegere, din obscură contaminaţie" şi nu „din duşmănie sau din adulaţie pentru d. Lovinescu" [10]. Etalarea unor aprecieri, anterioare şi posterioare articolului *D. G. Ibrăileanu, istoric literar şi critic al lui Eminescu* [11], confirmă o atitudine care nu e de natură să onoreze pe criticul a cărui obiectivitate şi intransigenţă s-au bucurat de o recunoaştere unanimă. Cine ar putea crede că schimbarea spectaculoasă a unei opinii despre acelaşi text este străină, în cazul de faţă, de intervenţia lui Ibrăileanu la apariţia ediţiei lui Lovinescu [12], prin care, fără putinţă de replică, se demonstrează că editorul folosise nu numai ideile ci şi formulările criticului de la „Viaţa românească", publicate anterior. Pentru a exemplifica „mutaţia" şi destul de evidenta „contaminaţie" reamintim că în

[8] G. Ibrăileanu, *op. cit.*, p. 111.
[9] G. Ibrăileanu, *op. cit.*, p. 111—112.
[10] G. Călinescu, *Ulysse*, EPL, 1967, p. 158.
[11] A apărut iniţial în „Vremea", an. III, nr. 129 din 4 septembrie 1930. Revăzut, este publicat sub titlul *D. G. Ibrăileanu eminescolog*, în volumul *Critice*, „Vremea", 1933. Este reprodus în Pompiliu Constantinescu, *Scrieri*, 3, EPL, 1969.
[12] G. Ibrăileanu, *Ediţiile poeziilor lui Eminescu. Ediţia d-lui Lovinescu*, „Viaţa românească", an. XXI, nr. 5—6 (mai-iunie) 1929.

articolul *Destinul operei lui Eminescu,* publicat în 1926, același Pompiliu Constantinescu remarca, printre singurele contribuții de valoare la studiul operei lui Eminescu, „...un substanțial articol al d-lui Ibrăileanu *Note și impresii)* în care raportă esența poeziei eminesciene la metafizica lui Schopenhauer și la calitatea ei muzicală“ [13]. Această apreciere nu l-a împiedicat, cîțiva ani mai tîrziu, să anuleze, fără să știe (ceea ce nu-i mai puțin grav) ori să ignore voit (ceea ce-i și mai grav) același articol, deoarece prefața incriminată la ediția din 1930 reproduce în cea mai mare parte articolul comemorativ apărut în „Însemnări literare“ (1919) și reprodus în volumul *Note și impresii* (1920). Astfel, despre paralela dintre „voința“ lui Schopenhauer și „secretul artistic al poeziei eminesciene“, apreciată în 1926, afirmă acum cu seninătate că „este neimportantă“ și, asociindu-se unui erou din Caragiale, expediază comentariul prin replica „A se slăbi !“. Toată prefața n-ar fi altceva decît „o mină de platitudini de cugetare și stil“ prin care se exprimă „locuri comune cu un patos mai vulgar“ [14]. Din această avalanșă a caracterizărilor nu lipsesc „spirit dogmatic“, care nu are pentru poezia modernă decît „repulsie sau simplă incomprehensiune“ (și aceasta pentru conducătorul revistei care-i publicase încă înainte de primul război mondial pe T. Arghezi, Hortensia Papadat-Bengescu, I. Minulescu). Pentru Pompiliu Constantinescu „...înțelegerea estetică a d-lui Ibrăileanu a rămas în faza didactică, în zona generalităților și chiar a platitudinilor penibile, a locurilor comune nerevelatoare și a poeticei de curs secundar... Nici Gherea care scria ca un absolvent de curs seral speriat de cultură, nu s-a ridicat la platitudinea doctorală în tot și candidă în lipsă de autocritică a d-lui Ibrăileanu“ [15]. Prefața criticului „împotmolit în mlaștini de mediocritate“ [16] îi trezește, nici mai mult, nici mai puțin decît „ecoul oratoriei subtile a lui Cațavencu“ [17]. Un studiu ulterior, *Eminescu (Note asupra versului)* [18], apreciat elogios de aproape toți eminescologii, nu reprezintă altceva pentru receptivitatea critică a lui Pompiliu Constantinescu decît „O analiză de seminar, pentru studenții mediocri, înțelegere de belfer meticulos, explicînd lucruri evidente și chinuitoare prin lipsa oricăror perspective mai adînci — e tot la ce se reduce această exegeză de țîrcovnic la o carte sacră“ [19].

Un fel de reparație încearcă în necrologul publicat în 1936, cu care prilej îl încadrează pe Ibrăileanu între criticii de idei, alături de Maiorescu și Gherea, și-i recunoaște „o pasiune crepusculară în cultul pentru poezia eminesciană... meritul de inițiator în eminescologie“ [20].

---

[13] Pompiliu Constantinescu, *Scrieri,* 2, EPL, 1967, p. 538.
[14] Pompiliu Constantinescu, *Critice,* „Vremea“, București, 1933, p. 81.
[15] Pompiliu Constantinescu, *op. cit.,* p. 80—81.
[16] Pompiliu Constantinescu, *op. cit.,* p. 84.
[17] Pompiliu Constantinescu, *op. cit.,* p. 81.
[18] Apărut în „Viața românească“, an. XXI, nr. 9—10 (septembrie-octombrie) 1929.
[19] Pompiliu Constantinescu, *op. cit.,* p. 88.
[20] Pompiliu Constantinescu, *Scrieri,* 3, EPL, 1969, p. 204—205.

Cu tot creditul pe care trebuie să-l acordăm acestei adevărate conştiinţe critice, partizanatul lovinescian şi intenţia denigratoare din textele citate ne obligă, pentru a realiza un echilibru, să invocăm autoritatea unor texte ce depăşesc, sub raportul specializării dacă nu şi al valorii, pe cele discutate. G. Călinescu spre exemplu, autoritate neegalată în domeniul exegezei eminesciene, îi conferea lui Ibrăileanu prioritate în domeniul specializării în opera lui Eminescu şi al studiilor de analiză a operei poetului. „«Criticul» Ibrăileanu a avut singurul îndrăzneala să analizeze pe Eminescu dînd judecăţi de valoare. Comentariul poeziei *Pe lîngă plopii fără soţ* e admirabil nu numai în metoda scolastică, dar în îndreptăţirea teoretică a romanţei eminesciene. Înţelesese că farmecul eminescian nu vine din formă şi respinge în chipul cel mai strălucit eroarea comună a confundării distincţiei practice între fond şi formă, cu realitatea însăşi, care este indivizibilă“ [21].

Aprecieri favorabile cu privire la ipostaza de eminescolog a lui Ibrăileanu revin în amintirile lui Tudor Vianu [22] şi în comentariile lui Perpessicius la ediţia critică a poeziilor lui Emnescu [23]. Criticul „Vieţii româneşti“ este citat de cel mai bun editor al poetului pentru prioritatea unor rectificări şi datări asupra textelor ca şi a apariţiei primei ediţii Maiorescu. Un argument care, după cunoştinţa noastră, nu a fost suficient exploatat pentru a demonstra că ediţia princeps a apărut la 22—23 decembrie 1883, deşi poartă data 1884, este mărturia lui Maiorescu din scrisoarea trimisă lui Eminescu la 10 februarie 1884, cînd acesta era internat la sanatoriul din Viena, şi în care spune, printre altele, că volumul de poezii a apărut „în decembrie anul trecut... În aceste şapte săptămîni de la apariţia lui“ [24]. Printr-o simplă scădere se ajunge exact la data de 23 decembrie 1883.

În necrologul pe care i-l închina la 22 martie 1936, G. Călinescu aprecia că în afara cercului „Vieţii româneşti“ : „Ibrăileanu a putut intra în conştiinţa tinerilor... cu trăsături caricaturale. Astfel polemica bucureşteană... ni-l înfăţişa pe magul cu barbă albă nu numai ca un spirit de grup, dar ca pe un adevărat necărturar strecurat la universitate pe căi nelegale.

Vulgul nu reţine din zbuciumul spiritelor alese decît mişcarea automată“ [25].

Mărturiile invocate par să restrîngă cercul inaderenţilor şi scot dintre detractori, cu excepţia lui Lovinescu şi Pompiliu Constantinescu, pe cei mai reprezentativi dintre criticii români.

---

[21] G. Călinescu, *Ulysse*, EPL, 1967, p. 71.

[22] Tudor Vianu, Jurnal, ed. 2-a, editura Eminescu, 1970, p. 17.

[23] M. Eminescu, *Opere*, I, Bucureşti, 1939, p. XXVII ; II, Bucureşti, 1943, p. 147 şi 181.

[24] Citat după I. Creţu, *Mihai Eminescu. Biografie documentară*, EPL, 1968, p. 392.

[25] G. Călinescu, *Ulysse*, EPL, 1967, p. 69.

Juxtapunerea opiniilor, chiar dacă are un caracter didactic și demonstrativ, ni s-a părut necesară nu atît pentru a contracara o opinie minimalizatoare, cît mai cu seamă pentru că poate contribui la o evaluare reală a contribuției criticului la cunoașterea operei lui Eminescu.

Dar orice pledoarie, chiar dacă se sprijină pe documente și aprecieri de autoritate, nu poate ignora unele deficiențe și limite semnalate, pe care, dimpotrivă, are obligația să le recunoască și, eventual, să le explice. Astfel, din rechizitoriul pe care i-l face Pompiliu Constantinescu și la care au revenit frecvent și alți critici, sînt de reținut observațiile privitoare la stil, la unele formulări comune, mai puțin supravegheate, într-un cuvînt la lipsa aproape deliberată a grijii pentru aspectul formal, artistic, al expresiei. Nu e mai puțin adevărat însă că de multe ori adversarii, prevalîndu-se de această neglijență stilistică, pe care o invocau exclusiv, se simțeau absolviți de a mai răspunde fondului obiecțiilor. Este neîndoielnic și îndeobște cunoscut că Ibrăileanu, dialectician imbatabil, polemist de mare forță și apostol al adevărului, a acordat un credit minim virtuozității formale, iar în intenția de a da prioritate ideilor, argumentelor, faptelor, sacrifica adesea expresia îngrijită. La această predispoziție, aproape temperamentală, se referă G. Călinescu atunci cînd, în comparație cu alți comentatori pentru care autorul analizat devine doar „un simplu mijloc al promovării talentului critic“ [26], conchide că „Ibrăileanu scria însă pentru a sluji pe scriitori. Dacă uita vreo idee, el se întorcea din drum. Dacă mai avea ceva de adăugat mai punea o notă. Dacă își închipuia că cititorul nu va înțelege cum trebuie ideea, o explica pe toate fețele. Articolul său nu e frumos, dar e frenetic, persuaziv, plin de reveniri și de subtilități pe care nu le bagi în seamă decît atunci cînd le citești pentru adevăr“ [27]. Dacă lipsa unei preocupări pentru stil este, măcar în parte, o consecință nemijlocită a structurii sale scientiste, a convingerii că slujirea adevărului primează și depășește în importanță expresia sub care se prezintă, prezența unor formulări didactice, uzuale, chiar banale, își au și o altă explicație. Din cei 65 de ani de viață, criticul s-a manifestat aproape patru decenii ca publicist și gazetar, conducător de revistă care a întreținut în permanență un dialog cu marea masă a cititorilor, a trăit dominat de conștiința că se adresează unui public și este indispensabil să fie înțeles, a nutrit nădejdea și mîndria că face educația civică și literar-artistică a concetățenilor săi, indiferent de gradul lor de cultură, că difuzează și urmărește să apropie de valorile culturii naționale pe toți cunoscătorii limbii române. Prefața la ediția de poezii a lui Eminescu nu se adresează unor specialiști, unui cerc restrîns de intelectuali avizați, ci unei categorii mult mai largi, iar evitarea cu orice preț a limbajului comun și utilizarea unor formulări contorsionate, a unor metafore singulare, a unor subtilități total străine de media stilistică a manualului de școală, ar fi creat dificultăți de înțelegere, ar

[26] G. Călinescu, *Ulysse*, EPL, 1967, p. 70.
[27] G. Călinescu, *op. cit.*, p. 70—71.

fi solicitat un efort de care nu erau capabili decît puțini dintre cei cărora se adresa. Nu este exclus ca în mod deliberat criticul să fi făcut o concesie gustului și capacității de asimilare comune și cu scopul de a cuceri, de a crea o bază cît mai largă de înțelegere pentru opera celui mai mare poet român. Prezența unor superlative banalizate prin uz, a unor comparații de circulație, a unor șabloane chiar, a unor figuri de stil familiare manualelor școlare, folosirea unor expresii de conversație diurnă este, într-un fel, o servitute a redactorului obligat la maximă promptitudine și oportunitate, la folosirea obligatorie, pentru comunicarea cu semenii, a unui limbaj de maximă inteligibilitate.

În ciuda comentariului de pînă aici, care rămîne oportun numai în măsura în care a reușit să sugereze aportul criticului „Vieții românești" la cunoașterea operei eminesciene, comunicarea de față își propune ca obiectiv principal precizarea împrejurărilor și evidențierea unor contribuții privitoare la ipostaza lui Ibrăileanu ca editor al lui Eminescu.

Este greu de presupus cine l-a determinat pe autorul *Spiritului critic* să se angajeze la editarea operei pe care o analizase o viață. Ca o premisă a viitoarei preocupări este accentuarea interesului pentru felul cum este editată poezia eminesciană, interes concretizat în suita de articole *Edițiile poeziilor lui Eminescu,* pe care le însoțește de adevărate micromonografii pentru fiecare creație în parte, de corectări, rectificări, de restabiliri ale textului, rămase valabile pînă astăzi.

Ceea ce pare să-l fi determinat să treacă la elaborarea unei ediții este rugămintea adresată de către ministrul Lapedatu, în toamna anului 1926, la sugestia poetului I. Minulescu, pe atunci director general al artelor, colaborator al „Vieții românești" încă din 1908, de a îngriji, sub egida acestui departament, o ediție de lux a poeziilor lui Eminescu. Am presupus că solicitarea ministrului, la sugestia și prin intermediul lui Minulescu, s-a produs în toamna anului 1926, comparînd scrisorile poetului către critic, cu necrologul scris la moartea lui Ibrăileanu [28]. Astfel în scrisoarea din 24 august 1927, i se adresează :

„Stimate domnule Ibrăileanu

Domnul ministru Lapedatu mă însărcinează să vă comunic dorința sa ca dv. să continuați — conform înțelegerii făcute — lucrările cu privire la editarea operei lui Eminescu. Domnul ministru dorește chiar să aibă răspunsul dv. asupra stadiului în care se găsesc aceste lucrări, deoarece manuscrisul urmează să fie trimis la tipar înaintea începerii noului an bugetar.

Al dv. Ion Minulescu" [29]

Textul scrisorii presupune deci o înțelegere prealabilă, fapt pe care-l confirmă rîndurile necrologului : „Acasă, l-am găsit [pe Ibrăileanu] într-o

[28] Vezi în acest sens Ion Minulescu, *Rînduri pentru G. Ibrăileanu,* „Viața românească", an. XXVIII, nr. 4—5 (aprilie-mai) 1936 și Gr. Botez și M. Bordeianu, *Ion Minulescu și editarea clasicilor români,* „Cronica", an. I, nr. 10 din 16 aprilie 1966.

[29] Gr. Botez și M. Bordeianu, *art. cit.*

noapte de toamnă cînd fusesem însărcinat de ministrul de pe vremea aceea să-i duc personal adresa oficială prin care era invitat să scrie o prefață și să controleze textul poeziilor lui Eminescu, pentru o ediție de lux, menită să apară chiar sub auspiciile ministerului... E drept că Ibrăileanu s-a ținut de cuvînt. A scris prefața promisă, pe care ne-a trimis-o o dată cu textul complect al poeziilor lui Eminescu, controlate după manuscrisele poetului păstrate, parte la Academie, parte prin alte biblioteci particulare. N-a avut însă norocul să-și vadă înfăptuită această operă, căreia reușise să-i facă chiar corecturile tipografice fiindcă ministerul, din motive pe care nu ne este permis să le popularizăm, n-a mai publicat acest volum" [30].

Ediția începută în 1929 s-a publicat de abia în 1941, la tipografia Ramuri din Craiova, cu ilustrații de A. Brătescu-Voinești, fiul nuvelistului și prietenului criticului.

Angajamentul pe care și l-a asumat provoacă o adevărată revoluție în activitatea criticului, care investește atîta energie intelectuală în realizarea acestei ediții „încît în iunie 1927 nu ține nici un examen la facultate... Studenți, scriitori, profesori fură mobilizați de el în vederea descoperirii publicațiilor rare unde Eminescu tipărise" [31].

Așa cum s-a mai spus, și nu o dată cu subtext minimalizator, se pare că Ibrăileanu n-a văzut niciodată manuscrisele lui Eminescu, nu le-a cercetat direct. Afirmația din prefața la ediția din 1930 că „am fost nevoit să ne adresăm necontenit la manuscrisele poetului, păstrate la Academie", trebuie interpretată ori ca o operație făcută prin intermediari, ori chiar ca expresia unui contact nemijlocit cu aceste documente pe care le-ar fi obținut, prin transfer de scurtă durată, la Iași. Dar întrucît pentru această eventualitate nu există nici în arhiva criticului și nici în materialele publicate vreo indicație, trebuie optat pentru consultarea indirectă. Este cunoscut ajutorul pe care i l-au dat Lucian Predescu, pe atunci student al lui Ibrăileanu, C. Botez, Artur Gorovei, G. Zane, la care se pot adăuga numele lui M. Sevastos, Barbu Lăzăreanu, Al. Rosetti. O adevărată expediție s-a organizat astfel pentru descoperirea unui *Album* al societății studențești Unirea din 1886 în care fusese publicată pentru prima dată poezia *Nu mă înțelegi*. După unele cercetări infructuoase efectuate de G. Zane, în perioada de vacanță a anului 1927 Lucian Predescu are șansa de a descoperi *Albumul*, pe care-l copie și-l trimite criticului. Neîncrezător, Ibrăileanu mai solicită o copie [32]. În *Arhiva Ibrăileanu* de la Biblioteca centrală universitară „M. Eminescu" din Iași se găsește și scrisoarea telegrafică prin care i se anunță descoperirea prețioasei publicații. „Domnule profesor, Ura! Am găsit misteriosul „Album literar"... din 15 martie 1886 în care e publicată poezia *Nu mă înțelegi* de Eminescu". În toamna

[30] Ion Minulescu, *Rînduri pentru G. Ibrăileanu*, „Viața românească", an. XXVIII, nr. 4—5 (aprilie-mai) 1936, p. 66—67.

[31] Al. Piru, *G. Ibrăileanu (viața și opera)*, EPL., 1967, p. 169.

[32] Al. Piru, *op. cit.*, p. 170.

anului 1927 îl trimite pe Lucian Predescu la biblioteca Academiei, dar nepermiţîndu-i-se accesul la manuscrisele poetului, în februarie anul următor, îl înarmează cu scrisori de recomandare către I. Bianu, Al. Rosetti şi I. Nicolăiasa :

„Mult stimate domnule Bianu,

Vă rog să mă iertaţi că vă importunez. Dar sînt silit : am de dus la capăt un lucru destul de greu, o ediţie a poeziilor lui Eminescu, cu alcătuirea căreia m-a însărcinat ministerul artelor. Am nevoie de *manuscrisele* lui Eminescu şi de unele publicaţii (cărţi, reviste, ziare). Vă rog daţi tînărului Lucian Predescu permisiunea de a face cercetări..." [33].

Recomandări similare adresate şi către şeful serviciului manuscrise îi facilitează trimisului copierea şi confruntarea textelor publicate cu manuscrisele, după indicaţiile amănunţite ale lui Ibrăileanu.

Un aspect mai puţin cunoscut, inedit în cea mai mare parte, din această colaborare pe care criticul a solicitat-o diverselor persoane este corespondenţa pe care editorul a purtat-o cu Al. Rosetti şi din care, din nefericire, nu cunoşteam în afara unei singure trimiteri indirecte, decît scrisorile lingvistului către critic. Reproducem mai întîi rîndurile lui Ibrăileanu, care presupun o corespondenţă anterioară şi relaţii de colaborare şi stimă reciprocă :

„Stimate domnule Rosetti,

Cum să-ţi mulţumesc pentru osteneală ? Şi, iată vin cu altă cerere... Să introduci pe d. Lucian Predescu (viitor istoric literar ; deja a început să lucreze personal) la d. Bianu şi la *persoana mai mare de la tipărituri* (d-lui Nicolăiasa mă adresez eu). La tipărituri, d. Predescu are să fie plictisitor pentru personal, căci are de consultat multe publicaţii. Fii bun d-le Rosetti şi pune un cuvînt la acel funcţionar. Atrage-i atenţia că e vorba de o ediţie a lui Eminescu *comandată de Ministerul Artelor*.

În sfîrşit îl pun pe d. Predescu sub protecţia d-tale. Mă pun şi pe mine şi pe Eminescu — sub aceeaşi protecţie. Cu cele mai etc..... G. Ibrăileanu" [34].

O confirmare a faptului că scrisoarea şi-a avut efectul scontat este menţiunea pe care Predescu o face la sfîrşitul unei cărţi poştale pe care i-o adresează criticului la începutul lunii februarie, 1928. „D-l Rosetti e f. simpatic. M-a servit, cu mult zel, căci vă adoră" [35]. Scrisorile pe care le reproducem în continuare, adresate de Al. Rosetti lui Ibrăileanu între 1928 şi 1932 fac dovada unei adevărate colaborări în vederea realizării unei ediţii critice Eminescu, confirmă încă o dată inestimabila contribuţie pe care directorul de acum patru decenii al editurii „Cultura naţio-

[33] Citat după Lucian Predescu, *Cum se creează o ediţie critică sau : Dl. Garabet Ibrăileanu*, „Moldova literară", an. V, nr. 2—3 (februarie-martie) 1931.

[34] Citat după Lucian Predescu, *art. cit.*

[35] Carte poştală aflată în fondul de manuscrise al Bibliotecii Academiei R. S. România.

nală" şi apoi al „Fundaţiilor" a adus-o la cunoşterea şi difuzarea, prin intermediul unor ediţii corespunzătoare, a valorilor clasice şi contemporane ale literaturii româneşti.

„Bucureşti, 2 februarie 1928

Mult stimate domnule Ibrăileanu,

Am făcut cercetările necesare, la Academie, secţia manuscrise cu privire la corespondenţa lui Maiorescu ; Ralea mi-a spus că ceea ce vă interesează sînt pasagiile care privesc poeziile lui Eminescu. Corespondenţa lui Maiorescu trebuie să se găsească la Fundaţia Carol, în mîinile lui Tzigara-Samurcaş. Aceasta e o simplă presupunere, bazată pe faptul că Maiorescu şi-a legat biblioteca Fundaţiei sus-numite. În toate cazurile corespondenţa nu e clasată şi nu poate fi consultată.

Academia posedă însă de curînd o serie de scrisori dăruite de Iacob Negruzzi : scrisorile sînt clasate şi fac parte din *dosarul Negruzzi* (80 de plicuri cu scrisori variate).

Am consultat pentru D-voastră acest dosar. Scrisorile lui Maiorescu către Negruzzi (30 de scrisori din anii 1867—1902) şi celelalte toate. Aici alăturat veţi binevoi să găsiţi o foaie pe care am însemnat puţinele ştiri care v-ar putea interesa ; de fapt, nimic deosebit.

Pe de altă parte, deoarece Ralea mi-a spus că aveţi nevoie de *Catalogul publicaţiilor periodice*, ed. Academiei, am rugat pe dl. Bianu să vă expedieze imediat un exemplar din această carte, ceea ce s-a făcut (exemplarul vă este dăruit de Academie).

Cînd veţi trimite pe tînărul X, cu misiunea de a consulta pentru d-voastră manuscrisele lui Eminescu, vă rog să nu uitaţi a-i da o scrisoare către dl. Bianu, în care să arătaţi că tînărul în chestiune e trimes de d-voastră, etc., sau să dispuneţi ca tînărul să facă o cerere, adresată bibliotecarului Academiei, prin care să fie admis în sala manuscriselor ; pe care cerere — dacă adoptaţi acest mijloc — veţi înscrie aprobarea d-voastră şi arăta scopul cercetării (aceste indicaţii mi-au fost date de d. Bianu şi mă grăbesc să vi le transmit). Tînărul poate veni la mine şi îl voi prezenta d-lui Bianu.

Primiţi, vă rog, domnule Ibrăileanu cele mai bune salutări de la al d-voastră devotat

Al. Rosetti

[ANEXA]

Buc. 13 febr. 1884. T. Maiorescu către Negruzzi (cota : pach. 71, colecţia Negruzzi, nr. 17) : „Ai văzut în ultima Familie poezia cu totul inedită a lui Eminescu ? Poate ar trebui reprodusă în „Convorb." pentru totalitate. Este dintre cele cinci ce i le dase Em. lui Vulcan în primăvara trecută".

Cernăuţi, 3 iulie 1889, Scrisoarea lui I. Sbiera către Maiorescu (aceeaşi colecţie, pach. 80, nr. 1). Răspunde lui Maiorescu şi îi comunică cele privitoare la Eminescu care i-au fost împărtăşite de sora poetului, Aglaia Drogli. Scurtă povestire a vieţii lui Eminescu.

Al. Vlahuţă către Maiorescu

1. Dobrovăţ, 20 iunie 1884 (aceeaşi colecţie, pach. 66, nr. 5). Ştiri privitoare la Eminescu ; boala lui Em. Concluzie „e nespus de sfîşietor".

2. Id. 27 dec. 1884 (id. nr. 6) Eminescu e „mult mai bine". La 1 ian. iese din spital.

București, 6—2—1928

Mult stimate domnule Ibrăileanu,

Sînt fericit că v-am putut fi cît de puțin de folos ; d. Predescu a venit la mine azi de dimineață și l-am prezentat d-lui Bianu, căruia i-a înmînat scrisoarea d-voastre. D. Predescu a obținut imediat carta de intrare la imprimate și manuscrise și l-am prezintat d-lui Tuducescu, șeful acestei secții ; azi după amiaz îl voi recomanda funcționarilor de la imprimate.

Primiți, vă rog domnule Ibrăileanu bune salutări de la al d-voastre devotat

Al. Rosetti

56 — str. Dionisie București, 4 apr. 1928

Mult stimate domnule Ibrăileanu,

Am primit scrisoarea d-voastre și am copiat variantele care vă interesează ; aici alăturat veți binevoi să găsiți copiile. Din nefericire, ochiul meu neobișnuit cu slovele lui Eminescu n-a putut descifra o sumă de cuvinte, unele de abia indicate, altele șterse aproape cu totul (cele scrise cu creionul din ms. 2261, fol. 292—293). Acolo unde lecturile mele sînt nesigure am notat cuvenitul [?]. Fiind vorba de simple ciorne, îmi explic neglijența scrisului ; de fapt aceleași caiete cuprind bucăți scrise cu mai multă grijă. Chiar așa trunchiate, vreau să nădăjduiesc că alăturatele copii vă vor fi de vreun folos.

Primiți, vă rog, domnule Ibrăileanu cele mai bune salutări de la al d-voastră devotat

Al. Rosetti

P.S. Ortografia nu e întotdeauna exactă, pentru că de cele mai dese ori, Eminescu nu notează accentele. Așa dar, am împlinit de mai multe ori lipsurile (de ex. â, î, e de *a*). Punctuația nu există în original.

Al. R.[36]

[Scrisoarea este însoțită de două jumătăți de coală și două coli întregi cuprinzînd copii ale poeziilor lui Eminescu, aflate în ms. 2261, fol. 298].

Iași, 7 august 1928

Mult stimate domnule Ibrăileanu,

Speram să vă mai găsesc aici, unde am venit să petrec cîteva zile ; regret foarte mult lipsa d-voastră, dintr-un sentiment egoist foarte explicabil, pentru că nu știu cînd voi putea reveni la Iași. V-aș fi cerut sfatul pentru o serie de proiecte pe care am intenția să le propui „Culturei naționale ; în același timp, doream să vă propui, din partea „Culturii", de astă dată am delegație... în regulă ! — *editarea operelor lui Eminescu.* Nu știu care sînt intențiile d-voastre : „Cul-

[36] Scrisoare publicată în revista „Alma Mater", anul III, nr. 5 (13), din 15 mai 1971.

tura" — după cum v-am scris — dorește să dea o ediție a operelor *complecte* ale lui Eminescu; dacă d-voastră nu vreți să vă angajați să editați operele complecte, „Cultura" e dispusă să încheie un angajament cu d-voastră pentru *poezii*, cu condiția ca d-voastră să acceptați să supravegheați editarea restului operei, îngrijită de alt editor, ales de d-voastră.

Evident, ar fi fost mai bine ca să ne putem înțelege verbal cu privire la această chestiune, pe care, personal, o socotesc de cea mai mare însemnătate. Dacă aveți cîteva momente libere îmi puteți trimite lămuriri la adresa următoare:

Comuna Bălănești

prin Piatra Neamț

sau, de la 10 sept. încolo la București, 56, str. Dionisie.

La Iași, veți putea cere lămuriri d-lui dr. Slătineanu, pe care l-am ținut la curent cu propunerile „Culturii".

Adaug cîteva detalii pentru d-voastră.

„Cultura" a încheiat pînă acum două contracte pentru seria „Scriitori clasici români", opere complete (format în 8 pătrat; ediție critică cu variante, note și glosar; primul volum conține biografia autorului și bibliografia completă a operelor sale; pentru uniformizare, „Cultura" împarte editorilor „regulile" pentru edițiile critice, pe care le puteți obține imediat, dacă doriți).

1. cu d. G. T. Kirileanu, pentru *I. Creangă* (2 vol.; primul volum va fi predat la 1 decembrie);

2. cu d. P. Zarifopol, pentru *Caragiale* (circa 6 volume).

Edițiile „Culturei" vor conține și o serie de documente iconografice.

Înainte de a încheia, vreau să vă indic o sugestie — poate că v-ați gîndit și d-voastră la această soluție: am impresia că d. Kirileanu, dacă insistați și d-voastră, ar accepta, poate, ca să se însărcineze cu editarea operei *în proză* a lui Eminescu; evident, ar avea tot timpul pentru aceasta și am începe cu opera poetică.

Primiți, vă rog, domnule Ibrăileanu, distinsele mele salutări și bune urări de sănătate și petrecere frumoasă.

Al dvoastră devotat, Al. Rosetti" [37].

București, 24—5—1929

Mult stimate domnule Ibrăileanu,

Aci alăturat veți binevoi să găsiți însemnările privitoare la strofele pe care le-am controlat; volumul *(Poesii postume)* îl încredințez lui Ralea, care îl va lua și vi-l va înmîna cînd va merge la Iași.

Vă rog să scuzați întîrzierea, cauzată de ultimele sărbători.

Sper să am în curînd plăcerea de a vă revedea sănătos și bine dispus.

Al d-voastră devotat,
Al. Rosetti

[ANEXĂ]

[1 ciornă, ms. autogr. Ibr.]
— „1. *Stele pe cer* (Poesii postume, p. 114)
mss. 2276, p. 142

[37] Vezi nota precedentă.

2. *Şi dacă ramuri*
„Familia"
1883, noiembrie 13
(Există ?)

3. *Înger şi demon*
Mss. 2259, p. 27
Strofa 14 care începe cu
„Despărţiţi de-a vieţii valuri..."

Cum e :
„Se privesc, **par** a se soarbe..."
ori
„Se privesc **păr'** a se soarbe..."

Singurătate
Mss. 2280, p. 17—18
Există versul :
„Cărţilor *încet* mi-l rod" ?
Cum e acolo versul ?
(În „C. Literare" e :
„De la cărţi ei mi le rod"

Călin (mss. 2283, pg. 23—32
mss. 2262, p. 105—109
„Şi-n oglindă ale ei buze *se văd* vinete..."
„ „ a ei buze *vede* vinete..."

ori

Călin
„Singurică-n cămăşuţă..." sau „cămăruţă"
[Trei foi autografe Rosetti]
Copie Ms. 2276 (Poesii postume, 1908 ; f. 114)
p. 142

Copie *Şi dacă...* din *Familia*, 13 nov. 1883
mss. 2280 — p. 17
„Cînd i-aud că-nvelitoarea (şters : cum şi pereţii)
De la cărţi ei mi **le** rod"
mss. 2283, p. 24 verso
„Singurică-n cămăruţă"

p. 125
„Şi-n oglind'ale ei buze **vede** vinete şi supte
ms. 226, p. 103 nu există versul „singurică"
Ms. 2259, 27 r. şi v. : există o poezie intitulată : „Îngerul tău ori umbra ta ; are numai 11 strofe, încît versurile indicate din strofa 14, nu există".

Editura „Cultura națională" București, 13 iunie 1929

Mult stimate domnule Ibrăileanu,

Aci alăturat veți binevoi să găsiți un proiect de contract între d-voastră și editura „Cultura națională" cu privire la ediția *Poeziilor* lui M. Eminescu. Contractul conține în rezumat toate punctele pe care le-am discutat acum cîteva zile la Iași ; drepturile de autor au fost majorate.

Dacă acceptați redacția contractului, vă rog să binevoiți să iscăliți *cele trei exemplare* și să ni le trimiteți la București *cît de curînd.* Imediat după primirea contractului semnat, vom da ordin Băncii să vă plătească avansul prevăzut.

Dacă nu acceptați redacția aci alăturată, sînteți rugat să redactați un alt contract și, dacă se poate, să ni-l trimiteți bătut la mașină în trei exemplare.

Primiți vă rog domnule Ibrăileanu asigurarea întregului meu devotament

Al. Rosetti

Supt iscălitura d-voastre veți indica adresa d-voastre, la Iași. Veți primi ulterior, un exemplar al contractului, cu semnăturile noastre autentificate.

Al d-voastre devotat

Al. R.

P.S. V-am trimis imediat indicațiile cerute *(Epigonii)* ; sper că le-ați primit. [38]

Editura „Cultura Națională" București, 22 mart, 1930

Mult stimate domnule Ibrăileanu,

Ralea mi-a înmînat manuscrisul d-voastră ; l-am pus imediat în lucru. Potrivit indicațiilor sale, vă vom trimite la Iași corectura în șpalt, cu rugămintea să ne-o înapoiați cît de curînd.

Șt. Dumitrescu ne-a predat portretul d-voastră, care va figura în volum.

Sînt încîntat de predarea manuscrisului : sper că vom face un volumaș elegant și curat tipărit.

O dată cu aceasta vă trimet *contractul* ; binevoiți a-l semna și a ne înapoia cele trei exemplare.

Luni 24 c.r. voi dispune ca să vi se plătească la Iași suma de lei 15.000, acont asupra drepturilor d-voastră de autor.

Primiți, vă rog, domnule Ibrăileanu, distinsele mele salutări.

Al dvoastre devotat

Al. Rosetti [39].

Editura „Cultura Națională" București, 19—4—1930

Mult stimate domnule Ibrăileanu,

Vă trimet totodată corectura a doua, potrivit dorinței ce ați exprimat.

Vă rog însă cu insistență să binevoiți a ne-o înapoia cît de curînd.

---

[38] Vezi nota precedentă.

[39] Scrisoarea se referă la volumul *Privind viața, București*, „Cultura națională", 1930.

Am schimbat pretutindeni ortografia, așa cum doriți: *femeea, femee, sînt* și *î* din *i;* dacă, din nebăgare de seamă, au scăpat unele cuvinte, necorectate, binevoiți a indica eroarea.

Voi reciti și eu corectura a doua și voi da bunul de imprimat; vă rog a ne da totodată încrederea, toate erorile arătate de d-voastre vor fi scoase cu grije.

Vă urez sărbători fericite

Al d-voastre devotat

Al. Rosetti [40]

[ANEXA]

3 foi autografe Ibrăileanu

1. „Strofa a 4*a* din *Epigonii,* aceea care începe cu *Eliad* zidea... (a se copia întreaga strofă).

Strofa a 5*a* din *Epigonii,* aceea care începe cu *Bolliac* cînta (a se copia primul vers M-scrisul 2257, foile 71—73".

2. „În *Dalila* (manuscrisul 2282, pagina 87) e „Virginile ce stătură sculptorilor de modele" ori „*verginele*".

3. „Tot în *Epigonii.* În versul:

„Iară noi, noi epigonii, simțiri mici, *arfe* sdrobite"

e arfe ori harfe?

„În strofa consacrată lui Bolintineanu e:

„Zace palida *virgină*" ori „*verginâ?*"

București, 30 april 1930

Mult stimate domnule Ibrăileanu,

Mă grăbesc să vă mulțumesc pentru corecturi, primite azi; toate greșelile se vor scoate *cu grije;* voi controla personal corectura a treia; afară de mine, corectorul nostru va reciti paginile, înainte de bunul de imprimat. Vă asigur că totul va fi făcut cu minuțiozitate.

Sper ca volumul să poată apărea pe la 15 mai.

Al d-voastre devotat

Al. Rosetti [41].

Parcurgerea acestor scrisori, ale căror originale se găsesc în *Arhiva Ibrăileanu* de la Biblioteca Centrală universitară „M. Eminescu" din Iași și pe care autorul lor a avut amabilitatea să ne permită să le dăm la iveală, aduce unele precizări cu privire la activitatea lui Ibrăileanu ca editor al lui Eminescu, face posibile unele concluzii legate de această ipostază a criticului, materializată doar în parte printr-o ediție curentă, fără aparat critic. Așa după cum s-a afirmat anterior, și cum se confirmă prin unele indicații oferite de scrisorile lui Ibrăileanu, ale lui Lucian Predescu și ale lui I. Minulescu, impulsul inițial pentru realizarea unei

[40] Vezi nota precedentă.
[41] Vezi nota precedentă.

ediții a venit din partea Ministerului Artelor. Ediția solicitată de acest minister se pare că a fost dusă la bun sfîrșit în cursul anului 1929 [42], dar ea n-a fost publicată decît după moartea criticului.

Ajutorul pe care Ibrăileanu i l-a cerut lui Al. Rosetti, în timpul cît lucra pentru definitivarea textelor, creditul pe care filologul i l-a acordat în această direcție, convingerea că este singurul în măsură să ducă la bun sfîrșit nu numai o ediție obișnuită, ci o ediție critică, îl determină pe acesta, în calitatea de conducător al editurii „Cultura națională" să-i propună realizarea unei asemenea opere (vezi scrisoarea din 7 august 1928). Propunerea era făcută în aceeași perioadă lui Paul Zarifopol pentru editarea lui Caragiale și lui G. T. Kirileanu pentru Creangă. Existența unor contracte în aceeași *Arhivă Ibrăileanu* permit supoziția că Ibrăileanu a acceptat oferta. Starea rea a sănătății, survenită în preajma anilor 1930, îl determină pe critic să solicite colaborarea lui C. Botez. Agravarea bolii, incapacitatea de a lucra efectiv alături de colaborator îl obligă pe acest exemplar campion al probității și echității să renunțe de a mai semna împreună ediția critică apărută la „Cultura Națională" în 1933. Editorul mărturisește însă : „Această ediție a poeziilor lui Eminescu trebuia să fie lucrată în colaborare cu dl. G. Ibrăileanu. Mărturisesc că nu am consimțit a-mi pune iscălitura în josul contractului cu editura decît cu gîndul de a-l forța prin aceasta pe dl. Ibrăileanu — care pusese această condiție — să ne dea o ediție definitivă a poetului, pe care de ani îndelungați îl studiază cu pasiune și pentru înțelegerea căruia a scris atîtea frumoase pagini...

Țin cu acest prilej să aduc mulțumirile mele d-lui prof. Al. Rosetti, distinsul director al editurii „Cultura Națională" pentru răbdarea pe care a avut-o față cu eternele mele amînări și făgăduele neîmplinite ; numai mulțumită extremei sale gentilețe, am continuat să lucrez și nu am reziliat contractul cu editura, cum de multe ori îmi venea să o fac, mai ales cînd, nu multă vreme după ce începusem studierea manuscriptelor, dl. Ibrăileanu, îmbolnăvindu-se, mi-a declarat că se retrage și-mi lasă mie întreaga muncă și răspundere" [43].

Confirmarea calității de colaborator a lui Al. Rosetti nu reiese numai din ciornele din care rezultă că, la cererea lui Ibrăileanu, confrunta manuscrisele, pentru restabilirea formelor eronate, ci și din textul inclus în contractele expediate o dată cu scrisoarea din 13 iunie 1929, referitoare la *Ediția critică a poeziilor lui Mihail Eminescu cu note și variante*, compusă dintr-o prefață explicativă, text și aparat critic și care urma să fie predată la 1 ianuarie 1930 : „Unele variante de limbă precum și controlul anumitor forme din poeziile care vor alcătui volumul mai sus amintit, vor fi controlate pe manuscrisele din Biblioteca Academiei Române de dl. Al. Rosetti, potrivit indicațiilor ce i le voi da. Editura va stabili for-

[42] Al. Piru, *G. Ibrăileanu, (viața și opera)*, EPL, 1967, p. 173.

[43] M. Eminescu, *Poezii*, ediție îngrijită de Constantin Botez, Editura „Cultura Națională", (1933), p. II.

matul, litera și hîrtia pe care va fi tipărit volumul, iar d-l Rosetti va face toate corecturile".

După cum se știe, în 1930, la editura „Națională S. Ciornei" apare ediția îngrijită și prefațată de G. Ibrăileanu. Date fiind tratativele duse cu editura „Cultura Națională" faptul ar putea să pară curios. Se poate însă presupune că Ibrăileanu a recurs la această soluție numai după refuzul Ministerului Cultelor și Artelor de a-i publica ediția de lux solicitată și definitivată în 1929. Angajamentul pentru o ediție critică la „Cultura Națională" nu făcea posibilă publicarea anterioară, la aceeași editură, a unei ediții curente.

După cum ne relatează C. Botez în *Lămuriri* la ediția Mihail Eminescu, *Poezii*, apărută la editura menționată, Ibrăileanu renunțase, datorită îmbolnăvirii, la colaborare și-i lăsase răspundere exclusivă. Probabil că editura conta în continuare pe colaborarea lui Ibrăileanu, pentru că numai astfel se explică adresa ultimativă trimisă criticului la 13 februarie 1932, adresă importantă și prin propunerile făcute în vederea urgentării predării manuscrisului, propuneri care îmbogățesc suita de personalități care au gravitat în jurul acestei ediții, prin persoana lui G. Călinescu :

„Deoarece ultimul termen ce v-am acordat pentru predarea manuscrisului *ediției critice a poeziilor lui Mihai Eminescu cu note și variante*, ce o pregătiți pentru editura noastră, a expirat la 1 februarie a.c. avem onoarea a vă face următoarele propuneri :

1. Veți preda trimisului nostru, dl. G. Călinescu, manuscrisul acestei ediții, în starea lui actuală (text, note și variante).

2. Dl. G. Călinescu va completa notele și variantele după manuscrisele depuse la Academia Română.

3. Volumul va fi tipărit și va apărea cît de curînd purtînd pe copertă numele editorilor : d-nii G. Ibrăileanu, C. Botez și, eventual, numele d-lui G. Călinescu.

4. D-voastră veți renunța la a doua rată a onorariului d-voastră de editor, adică lei 50.000 (cincizeci mii), prima rată acoperind integral lucrarea efectuată pînă acum.

Dacă aveți vreo observație sau obiecție de făcut la propunerile de mai sus, vă rugăm să binevoiți a ni le prezenta, în scris, în timpul cel mai scurt. Neprimind nimic de la d-voastră vom considera că acceptați propunerile noastre și vom ruga pe dl. G. Călinescu să meargă imediat la Iași, spre a primi din mîinile d-voastre manuscrisul *ediției poeziilor lui Eminescu*" [44].

Numai în condițiile descoperirii scrisorilor lui Ibrăileanu către Al. Rosetti se vor putea cunoaște pertractările și soluțiile propuse. Cert este că ediția critică apare sub o singură semnătură, aceea a lui C. Botez. Nu este exclus însă ca această propunere a editurii să fi prilejuit un

[44] Adresă din *Arhiva Ibrăileanu* de la Biblioteca centrală universitară „M. Eminescu" din Iași.

contact mai strîns şi o discuţie amplă pe tema pasiunii comune a celor mai de seamă eminescologi ai epocii.

Larga comprehensiune şi disponibilitatea sufletească a lui Ibrăileanu îşi găseşte o supremă confirmare în modul în care a primit opera lui G. Călinescu, *Viaţa lui Eminescu*: „Mirarea mea — căci aceasta e starea de suflet pe care mă încerc să o exprim aici — este că biografia poetului, aşa cum o merită el şi care ni se părea irealizabilă în condiţiile actuale ale istoriografiei noastre literare, o am aici, pe masă, dinaintea mea... Este după umila mea părere, monumentul cel mai impunător ce s-a ridicat pînă astăzi lui Eminescu. S-au scris cîteva pagini bune şi pînă acum despre el, cu privire la o problemă sau alta. Dar cu cîteva flori nu se face primăvară. „Planul" lui Eminescu nu fusese încă „ridicat". D. Călinescu ne-a dat prima parte. A doua, o anunţă pentru toamnă" [45]. Întreaga recenzie este un vibrant elogiu adus autorului monografiei, respiră o bucurie reţinută, fericirea de a-şi vedea concretizat, în opera altcuiva, idealul unei vieţi consacrate promovării literaturii naţionale şi celui mai de seamă reprezentant al ei. Receptivitatea faţă de o operă contestată vehement în epocă se constituie ca o contribuţie personală la exegeza eminesciană.

G. IBRĂILEANU, EMINESCOLOGUE

RÉSUMÉ

G. Ibrăileanu, créateur et directeur de la plus prestigieuse revue roumaine de culture au début de notre siècle, a été en même temps un des plus importants éminescologues roumains avant l'intervention de G. Călinesco dans ce domaine. Parmi ses multiples préoccupations, l'étude de l'oeuvre d'Eminesco représente une constante qui définit la personnalité de critique, d'historien littéraire, d'exégète de la littérature roumaine classique de G. Ibrăileanu.

Notre étude se propose d'expliquer, d'une part, la réserve du critique vis-à-vis de l'oeuvre posthume du poète et le crédit minime qu'Ibrăileanu a accordé à l'expression, d'autre part, de rectifier certaines appréciations minimisantes à l'adresse de cet aspect de l'activité du critique ; le but principal qu'on s'est proposé a été cependant de rendre publics quelques documents inédits concernant G. Ibrăileanu en tant qu'éditeur de la poésie d'Eminesco. Les rapports d'estime réciproque entre le critique de la „Viaţa românească" et Al. Rosetti — le directeur d'il y a quatre décennies des éditions de la „Cultura Naţională" — ainsi que leur correspondance, dont ont publie ici les lettres adressées par le linguiste à Ibrăileanu, ont mené à une étroite collaboration en vue de la réalisation d'une édition critique des poésies d'Eminesco. Les relationes épistolaires, les documents qu'on trouve dans *les Archives Ibrăileanu* de la Bibliothèque Centrale Universitaire „M. Eminesco" de

[45] G. Ibrăileanu, *G. Călinescu: Viaţa lui Eminescu*, „Adevărul literar şi artistic", an. XI, seria a doua, nr. 619 din 16 octombrie 1932.

Iași, prouvent que Al. Rosetti a consulté, sur la demande et sous la direction de G. Ibrăileanu, les manuscrits d'Eminesco, en contribuant ainsi directement à la réalisation de la meilleure édition des poésies d'Eminesco avant l'édition de Perpessicius, à l'élimination d'une série d'erreurs de lecture et d'imprimerie qu'on répétait depuis presque un demi-siècle. Les mêmes textes confirment le rôle déterminant qu'a joué le philologue Al. Rosetti dans la diffusion de la littérature nationale, par l'intermédiaire des éditions de valeur dont il a confié les soins aux meilleurs critiques littéraires de l'époque.